Watervriend

PvdA in De Stichtse Rijnlanden

2017

Kijken bij het waterschap

Het veenweidegebied

Verleden en toekomst van de dijken

Water in het stedelijk gebied

Rood Water

DANK,
In 2015 waren de verkiezingen van de waterschapsbesturen. In dit blad willen we als leden van de fractie van de Partij van de Arbeid in het bestuur van het Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden vertellen wat er met uw stem is gebeurd die u op hen heeft uitgebracht. We vinden het belangrijk aan iedereen te vertellen waar we mee bezig zijn. Vandaar dat u hier een uitgebreid overzicht van het werk van de waterschappen aantreft. Zo willen wij ons verantwoorden en kunt u ons daarop bevragen.

Ook is dit een goede manier om iedereen te bedanken die op ons heeft gestemd.
Jan Reerink, voorzitter: 030-693 36 24
reerink.jgm@hdsr.nl
Frans van Bork, secretaris: 06-5258 2387
bork.fj@hdsr.nl
Constantijn Jansen op de Haar, hoogheemraad: 06-5521 4731
jansenopdehaar.cg@hdsr.nl

Meer inhoudelijke informatie en ons verkiezingsprogramma vind u op: psutrecht.pvda.nl/category/HDSR
De geschiedenis van ons waterschap staat beschreven in: "Utrechts water", 1000 jaar waterbeheer in De Stichtse Rijnlanden.

foto titelblad: De Kromme Rijn bij Rijnauwen door Schuttevaer.

Dit blad wordt uitgegeven door de fractie van de Partij van de Arbeid bij het Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden.

FSC www.fsc.org RECYCLED Papier gemaakt van gerecycled materiaal FSC® C014400

Voorwoord

tekst **fractie PvdA bij HDSR**
beeld **beheergebied HDSR**

Wat is een waterschap? Wat doen ze eigenlijk? Moet je je daar zo druk over maken? Het gaat toch vanzelf wel goed?
Ja en nee. We gaan in dit blad uitleggen wat wij in ons waterschap voor u doen.

Water, van vijand tot vriend

"Als de dijken breken." Hebt u die serie ook op televisie gezien? Met al die angstaanjagende beelden? Gelukkig loopt het zo'n vaart nog niet. Ons land is veilig voor dijkdoorbraken. Onze dijken zijn in orde. Je moet ze wel goed bijhouden. In ons waterschap zijn dat de dijken van Nederrijn en Lek. Die verzorgen we al zo'n 900 jaar, maar nu gebruiken we de modernste technieken. Ons waterschap is dus heel oud, maar toch ook heel modern.

We werken niet alleen langs de grote rivieren, maar ook in de polders. Daar regelen we het waterpeil. Het water moet niet te hoog staan, want daar hebben boeren en burgers maar last van. Het water moet ook niet te laag staan, want dan verdort de natuur en verzakken de huizen en de wegen. Dat peilbeheer luistert dus heel nauw.
In stedelijk gebied zorgen we voor doorstroming tegen blauwalg, voor waterberging, zwemwater en het afkoppelen van de afvoer van het regenwater van het riool.

De derde taak is zorgen dat het water schoon en gezond is. Door te baggeren halen we het vuil uit de sloot en blijft er meer zuurstof in het water. Dat is goed voor planten en dieren. Ook maken we vistrappen bij de stuwen en gemalen en natuurvriendelijke oevers met waterplanten waar de vissen kunnen vertoeven. Het meest vieze water is het rioolwater. Dat brengt de gemeente van uw huis naar onze 17 RioolWaterZuiveringsInstallaties (RWZI's).

Ons waterschap kost veel geld, wel € 112 miljoen. De helft gaat naar de RWZI's. Alle burgers betalen mee, maar de mensen met de kleinste beurs kunnen kwijtschelding krijgen. Sommige fracties willen die kwijtschelding afschaffen, maar voor de PvdA is dat onbespreekbaar. Het werkt eenvoudig: als de gemeenten kwijtschelden, doet het waterschap dat ook. Geen dubbele administratie en mensen niet onnodig lastig vallen.

De Stichtse Rijnlanden ligt in het zuidelijk deel van Utrecht en een klein deel van Zuid-Holland: ruim 750.000 inwoners in 21 gemeenten, 81 km dijken, 587 km kades, 165 poldergemalen en 17 rwzi's.

3

Een gevarieerd gebied

In het westen veen, in het midden stedelijk gebied, in het zuiden rivierklei en in het oosten de Heuvelrug.

Ieder gebied heeft een eigen aanpak nodig: van dijkversterkingen tot natuurvriendelijke oevers, van wateroverlast tot watertekort, stedelijk en plattelandsgebied, enz. Onze fractie is daarop afgestemd. Jan Reerink woont op het zand in Zeist, Frans van Bork op het veen in Woerden en Constantijn Jansen op de Haar in de stad Utrecht.

We proberen een goede balans te vinden tussen onze belangrijkste uitgangspunten: sociaal, ecologisch en innovatief.
In ons verkiezingsprogramma hebben we dat uitgedrukt in 3 speerpunten:

1. Een rood gezicht: solidariteit bij lusten en lasten;
2. Een groen karakter: natuur, recreatie en duurzaamheid
3. Een blauwe aanpak: zorgen voor voldoende water in de stad, opvang van hoosbuien en sterke dijken.

De menselijke maat is echter doorslaggevend. Samenwerken met inwoners, organisaties en andere overheden is nodig. Dat geldt ook voor het behouden en beleven van onze cultuurhistorie. Zo hebben we ons ingezet voor het behoud van het dijkhuis in Jaarsveld als een museum met theetuin en zijn we nu bezig met de oude sluis in De Doorslag. Kades moeten toegankelijk zijn. Fiets- en wandelpaden horen daarbij, evenals natuurvriendelijke oevers.

Gelukkig vinden ecologie, hergebruik van afvalstoffen en energiebesparing steeds meer instemming in het bestuur van het waterschap. Innovatie is daarbij belangrijk. Of het nu de nieuwe techniek van reiniging van het afvalwater betreft, de versterking van de dijken of het tegengaan van de bodemdaling in het veenweidegebied, de technische vooruitgang heeft veel opgeleverd en doet dat nog steeds. Ook werkt het kostenbesparend. Zo kan in grote lijn de stijging van de tarieven sterk beperkt gehouden worden. Daarbij geldt dat onze inzet is, dat de vervuiler betaalt. Het is mooi om aan een betere wereld te werken.

Het waterschap heeft een verleden ....

Dijkhuis met theetuin in Jaarsveld

Bij Wijk bij Duurstede laten we water voor de Kromme Rijn in .....

Dijkpaal bij Schalkwijk

... en Kamerik-Teijlingens voert water af

De route naar de Rijn ging via de Doorslag, ...

..... later via de sluis van Vreeswijk.

tekst **Jan Reerink**
beeld **kantoor HDSR**

Mooi, zo'n oude geschiedenis. Echt om van genieten, maar deze tijd stelt toch ook zijn eisen?

Waterschappen, oud en modern

Kijken naar verleden en toekomst

Het ligt er prachtig bij, ons dijkhuis in Jaarsveld uit 1903. Onlangs gerestaureerd herbergt het nu een theeschenkerij (open in het weekend na 12.00 uur van april/oktober) van waaruit het museale gedeelte bezocht kan worden.
Boven op zolder waren de slaapkamer voor de hoogheemraden en aan de achterkant de paardenstallen en de opslag voor het dijkleger. Hier was het hoofdkwartier van het waterschap de Lopikerwaard, waarin opgenomen het Hoogheemraadschap van den Lekdijk Benedendams en van den IJsseldam.
Je kon het in gebruik zien in de televisieserie "Het wassende water" van de streekromanschrijver Herman de Man.

Wat nu Kromme Rijn heet en Oude Rijn, was vroeger de hoofdtak van de Rijn en daarmee de noordgrens van het Romeinse Rijk. Om het land ten oosten van Utrecht te kunnen ontginnen moest het water van de Rijn getemd worden. In 1122 is de Kromme Rijn bij Wijk bij Duurstede afgedamd, een feit van grote historische betekenis. Op de foto ziet u de inlaat waarmee water uit de Nederrijn aangevoerd wordt voor de inundatie van de Nieuwe Hollandsche Waterlinie en nu vor de fruitteelt. Na de afdamming werd de Lek de belangrijkste afvoer van de Nederrijn.

In het Veenweidegebied in het Groene Hart ging het veen dalen, toen het water er uitgepompt werd. In de vijftiende eeuw met windmolens (Bonrepas), later met stoomgemalen (Teylingens), daarna met dieselgemalen (Haastrecht) en nu met elektrische gemalen (de Koekoek). Goed peilbeheer kan de bodemdaling beperken tot 0,5-1 cm/jaar in plaats van de oorspronkelijke 1-2 cm per jaar.

Onderaan een foto van de Doorslag. Na de afdamming van de Rijn bij Wijk bij Duurstede liep de vaarverbinding van Amsterdam/Utrecht naar Keulen via de Hollandsche IJssel. Eerst was er een overtoom van de Doorslag naar de Hollandsche IJssel, later een sluis.
In 1285 werd de Hollandsche IJssel bij het Klaphek vanwege de vele overstromingen ook afgedamd en was scheepvaartverkeer niet meer mogelijk.
De Vaartse Rijn werd doorgetrokken naar Vreeswijk en de oude sluiskommen zijn nog steeds een bezoek waard. Later werd de sluis te klein en kwam er het Merwedekanaal met de Koninginnesluizen. Nu vormen de Beatrixsluizen de verbinding met het Amsterdam-Rijnkanaal ten oosten van Vreeswijk. Ook die worden nu weer uitgebreid.

tekst **Jan Reerink**
beeld **HDSR: hoog water bij stuw Amerongen**

De jurist (strafrecht en sociale rechtshulp) Jan Reerink hield zich als Statenlid onder andere bezig met de dijkdoorbraak in Wilnis.

De oude dijken en de toekomst

Veilig achter de groene dijken

Ik raakte daardoor betrokken bij de waterwereld. Ik let overigens niet alleen op de veiligheid, maar ook op cultuurhistorie en natuur. Je kunt een dijk beveiligen met beton, maar het kan ook vriendelijk. Als je toch bezig bent, leg er dan fietspaden en wandelpaden op, liefst met picknickplaatsen en bankjes. Mijn stelling: “Een rooie dijk is groen.”

Onze dijken zijn oud. Toen in 1122 de Rijn werd afgedamd, moesten er dijken naast gelegd worden. Anders zou het water er omheen stromen.
De Lek kreeg daardoor veel meer water te verwerken dan eerst. Daarom voorzag Floris IV de Lek tussen Vreeswijk en Schoonhoven van een dijk. Een hele klus. Bovendien moest in 1285 de Hollandse IJssel afgedamd worden, want die stroomde steeds over. Dijkdoorbraken ontstonden vaak door ijsgang. Dat ijs hoopte zich dan op tot een gigantische dam en brak dan door, soms door de dijk. Je ziet nu nog langs de Lekdijk de zogeheten wielen. Dat zijn plassen die overgebleven zijn na een dijkdoorbraak en waar men de dijk dan weer omheen gelegd heeft. Soms was de dijk een schaardijk: een dijk zonder uiterwaard er voor en dus kon die door het water ondermijnd worden.
Bij Jaarsveld brak de dijk in 1511 en in 1570 door. De rampspoed in de Lopikerwaard en Krimpenerwaard was groot.

Bij een latere doorbraak gaf men de schuld aan de overburen uit de Alblasserwaard die zalmsteken hadden geplaatst aan hun kant van de rivier. Die zouden de stroming van het water op de oever aan de noordkant richten en in 1631 de oorzaak zijn van de doorbraak van het Mussenhoofd, de dijk bij Jaarsveld, genoemd naar de onderhoudsplichtige, de landeigenaar Gerrit Mus. De overburen stelden dat het Mussenhoofd het water juist in hun richting deed stromen en daar schade veroorzaakte.
In de nacht van 2 december 1631 verlaten 9 schuiten Vianen. Zij zijn bemand door 300 musketiers en anderen, waaronder de drost en de secretaris van Hagestein. Het Mussenhoofd wordt afgebroken en er werd meer gesloopt. Aan de zuidzijde werd gewapend volk geposteerd om herstel van het Mussenhoofd door dijkwerkers te beletten. Bemiddeling van de Staten-Generaal en de Prins van Oranje werd gevraagd om het conflict op te lossen. De rekening is nog steeds niet betaald. In 1864 werden door Rijkswaterstaat kribben geplaatst en is door aanslibbing een veilig voorland ontstaan.

Vroeger werden de dijken onderhouden door de aangelanden (aangegeven door verhoefslagpaaltjes) en later door alle ingelanden (landeigenaren).

PASPOORT

Ontroerd door: de wijsheid van Nelson Mandela
Trots op: Dat voor iedereen rechtshulp nu toegankelijk is
Drijfveer: Bijdragen aan een goede samenleving voor iedereen
Boek: Tastbare Tijd, de cultuur-historie van Utrecht
Krant: Trouw, NRC en Het Utrechts Landschap
Beste tv-programma: Nederland van Boven en de serie Borgen
Vakantiebestemming: Natuur en cultuur
Eten: Hutspot met gebakken vis
Vrije tijd: Lezen, documentaires, fietsen en cultuur-historie bekijken
Sport: Voetbal, vooral FC Twente
Muziek: Gregoriaans en klassieke muziek
PvdA'er: Joop den Uyl
Favoriet moment: Na een geslaagde klus genieten van ....

Vandaag aan de dag doen we het gelukkig anders. Iedereen wil veilig wonen en werken achter betrouwbare dijken. Iedereen betaalt dus mee via de waterschapsbelasting. Het dijkleger (de mannelijke inwoners) wordt niet meer opgeroepen als het klokkeslag is, dwz als het water in de rivier en dus in het peilschaalhuisje te hoog komt. Tegenwoordig bestaat het dijkleger uit de medewerkers van het waterschap. Het dijkleger doet nu de controle over de dijken. Bij reparaties worden (gespecialiseerde) aannemers ingeschakeld.
Bovendien worden allerlei nieuwe technieken ingezet. De dijk langs Nederrijn en Lek hoeft niet veel hoger te worden, maar moet versterkt worden. In de afgelopen periode is door het project Ruimte voor de Rivier de stroomgeul verbreed en van hindernissen ontdaan. Daarnaast zijn hier en daar nevengeulen aangelegd. Daarmee kunnen we een gevolg van het klimaatprobleem opvangen, namelijk een plotselinge watertoevloed.
De grootste bedreigingen zijn piping en erosie van de dijk. Piping wil zeggen dat het water onder de dijk door stroomt en het zand onder de dijk meeneemt. Daardoor kan de dijk instorten. Door geotextiel in de dijkwand te brengen kun je dat tegengaan. Door het gebruik van sensoren in de dijk kun je tijdig ingrijpen als het misgaat. In de stukken waar geen ruimte is door bebouwing wordt gebruik gemaakt van damwanden of (schuine) palen.
Versterking van de dijken gebeurt nu veelal door verbreding. Gelukkig is de dijk in ons waterschap redelijk vrij van verbouwing, dus we hebben de ruimte. Veel stukken waar kunstwerken nodig zijn, zijn er niet.
Als de dijken van de Nederrijn of Lek doorbreken, kan het water in enkele dagen zelfs Schiphol en Amsterdam bereiken. In het verleden moesten de kooplieden in Amsterdam soms hun kelders ontruimen, als er een dijkdoorbraak was. In Utrecht vingen de burgers in de middeleeuwen bij een dijkdoorbraak eens zeevis voor de poorten van de stad. Dijkdoorbraken geven een minder snelle verhoging van de waterstand dan als de zee doorbreekt. Het is minder dramatisch dan in de serie "Als de dijken breken", maar het blijft een schrikbeeld. Ook ligt niet alles in het Groene Hart zo diep onder de zeespiegel. Op www.onswater.nlkunt u per postcode zien, hoe hoog het water bij u komt. Denk er wel aan dat de wegen bij een doorbraak verstopt kunnen raken soms lager liggen dan het waterniveau. Dan is thuisblijven of naar boven gaan dus veel beter.
Vanuit het verleden hebben we "reservedijken". De Noordkade van de Hollandsche IJssel is zo'n reservedijk. Als je die op klimaathoogte wil brengen, moet die kade ongeveer 2 meter verhoogd worden. Dat is niet doenlijk. Bovendien loopt die kade door Montfoort en Oudewater.
Daarom gaan we van de dijken langs Nederrijn en Lek superdijken maken. Dan hoeft de IJsselkade geen klimaathoogte en is deze alleen nog nodig voor de lokale bescherming.

De cultuur-historische pareltjes met varen, zwemmen en drie fietsroutes met kaart en beschrijving van wat u onderweg tegenkomt.kunt u bekijken op www.hdsr.nl/werk

We doen het samen

De PvdA is een brede partij. We hebben vertegenwoordigers in gemeenteraden, provinciale staten, waterschappen, landelijk in de Tweede en Eerste Kamer en zelfs in het Europees Parlement.
Doordat we in al die besturen onze vertegenwoordigers hebben, kunnen we verbindingen leggen over alle niveaus. Als waterschappers hebben wij geregeld contact met onze collega's in gemeenten, maar ook in provincies en landelijk. Zo overleggen we met de statenleden hoe we ons waterbeleid kunnen inpassen in hun ruimtelijk ordeningsbeleid. Dat geldt ook voor het kwijtscheldingsbeleid.
Voorts hebben wij bijvoorbeeld samen met onze collega's in Nieuwegein opgetrokken om de Doorslagsluis voor vernietiging te behoeden. We hebben samen met Lutz Jacobi landelijk aandacht gevraagd voor medicijnresten in ons afvalwater. Dat is echt de kracht van een landelijke partij als de PvdA. Met de Europarlementariërs van onze partij praten we over de KaderRichtlijn Water en andere richtlijnen.

Daarnaast profiteren we van de goede contacten in ons landelijk netwerk van PvdA-waterschapsbestuurders. De een bedenkt iets en de ander kan dat mee naar huis nemen. Beter goed gejat dan slecht bedacht. Elk kwartaal komen we bij elkaar.

FSC
www.fsc.org
RECYCLED
Papier gemaakt van gerecycled materiaal
FSC® C014400

Interview

tekst **Constantijn Jansen op de Haar**
beeld **foto Constantijn**

In De Stichtse Rijnlanden maken wij ons sterk voor het stedelijk water. Onlangs publiceerde Tweede Kamerlid Lutz Jacobi het manifest "Groen en Water in de Stad". Een goede reden om een kijkje in de keuken te nemen.

Een bevlogen Kamerlid vertelt

Onlangs publiceerde het toenmalige Tweede Kamerlid Lutz Jacobi "Groen en Water in de Stad". Dat schreef ze samen met haar PvdA-collega Henk Leenders. Daar zijn veel gesprekken en werkbezoeken met haar partijgenoten in de besturen van de waterschappen aan vooraf gegaan. Meestal liep dat via het landelijk netwerk van de PvdA-waterschapsbestuurders.
Het manifest was voor ons een goede aanleiding om naar Den Haag te gaan en er met Lutz verder over in gesprek te gaan. Wat is haar bedoeling met het manifest en wat kunnen we er mee in ons gebied?

Sinds 2006 zat Lutz Jacobi namens de PvdA in de Tweede Kamer. Jammer dat ze bij de laatste verkiezingen zich niet meer beschikbaar stelde, want ze was een spraakmakend politica. Landelijke bekendheid kreeg zij door haar gooi naar het partijleiderschap in 2012. Haar inhoudelijke verdiensten voor Nederland waren groot. Niet voor niets werd ze zowel in 2009 als ook in 2012 door Natuurmonumenten uitgeroepen tot de groenste politicus van Nederland.

De samenwerking tussen Lutz en de fractie van de PvdA in het Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden laat zien, hoe nuttig het is om op de verschillende niveaus contacten te onderhouden. Waar we de afgelopen jaren als waterschap geen bevoegdheden hadden, konden we via de Tweede Kamer wel zaken realiseren.
Zo heeft Lutz in de Tweede Kamer via een motie aandacht gevraagd voor de kwaliteit van het oppervlaktewater. In het Deltaprogramma Water was eerst alleen aandacht voor de veiligheid tegen het water. Lutz vond dat de kwaliteit van het water ook voldoende aandacht moest krijgen. Dat is gelukt en de Kamer heeft waterkwaliteit als zelfstandig en belangrijk onderdeel van het Deltaplan aangemerkt. De kwaliteit van het water is sterk aan het verbeteren. Bijna overal kan nu gezwommen worden, maar er zit nog steeds te veel micro-plastic in het water en te veel hormonen en medicijnresten. Door de overvloed van fosfaat onder andere uit de mest is er hier en daar spraken van blauwalg. Schadelijk voor mens en dier.

PASPOORT

Ontroerd door: Een klein gebaar
Trots op: Mijn partner Koos
Drijfveer: Menselijke warmte en opkomen voor de zwakkere
Boek: Een vrouw van Staal
Krant: Leeuwarder Courant
Radio: In de auto: Omrop Fryslan
Beste tv-programma: Sportjournaal
Vakantiebestemming: Italie of Frankrijk
Eten: Boerenkool
Vrije tijd: Fietsen/wandelen/varen/klaverjassen/schaatsen/lezen
Sport: Heb zelf op landelijk niveau gekorfbald...maar ben al jaren voetbalsupporter
Muziek: John Lennon/ klassiek/ Paolo Conte / Marian Faithfull
PvdA'er: Job Cohen
Favoriet moment: Op de tribune juichen na een doelpunt ...

Waterkwaliteit

"Er is niets zo democratisch als water" zegt Lutz als we naar buiten kijken. "Iedereen heeft het nodig. Zonder schoon water leeft de mens niet lang. Iedereen gebruikt het en iedereen geniet er van. Maar toen ik met een hengel vuil uit het water voor het Torentje aan het halen was, vond de beveiliging dat niet goed."
Het is een verhaal dat Lutz kenmerkt. Ze was een Kamerlid dat graag de theorie aan de praktijk koppelde. Het manifest over water in de stad is daar ook een goed voorbeeld van. De theorie wordt in het manifest constant gespiegeld aan voorbeelden uit de praktijk. Maar waarom is dit manifest precies geschreven?

Water in de stad

Lutz licht toe. "Dit manifest is in eerste instantie vooral geschreven om duidelijk te maken wat onze inzet is voor de komende periode. Maar het is ook onze bijdrage voor nieuwe verkiezingsprogramma's bij de gemeenten, waterschappen, provincies en landelijk." In het manifest staan een heel stel ideeën, ook voor lokale overheden, om meer te investeren in vergroening van de stad. "Groene daken en meer water in de stad zorgt er voor dat het regenwater gemakkelijker weg kan. Dat is fijn, omdat ons klimaat verandert en er steeds meer hevige regenbuien in Nederland vallen. Dat water moet ergens naartoe. Maar ook als het droog is en de versteende stad opwarmt, helpt groen en water om de stad weer af te koelen" aldus Lutz. In het hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden hebben we daarom een subsidieregeling in het leven geroepen. Gemeenten en particulieren die willen investeren in bijvoorbeeld het vergroenen van een buurt of het realiseren van extra waterbergingen, willen wij hier als waterschap mee ondersteunen.
Van belang is ook dat het water kan doorstromen, want dat gaat muggen en blauwalg tegen. Water moet je van genieten en niet als vervelend ervaren worden.

"Ik wil graag de mens weer met de natuur verbinden. Juist in de stad is er steeds meer afstand tot de natuur ontstaan." Voor Lutz staan er drie doelen voorop: "Groen in de stad geeft ruimte aan haar inwoners met positieve effecten voor hun gezondheid, het is goed voor het leven van planten en dieren en het zorgt voor meer waterberging en verlaagt de buitentemperatuur in de warme zomer." De PvdA fractie in het Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden wil zich hier ook de komende jaren hard voor maken.

De toekomst

Lutz Jacobi was een zeer gedreven Kamerlid waar we de afgelopen jaren heel prettig mee hebben samengewerkt. Bij de verkiezingen van maart 2017 heeft zij zich niet meer beschikbaar gesteld voor de Tweede Kamer. Lutz vond het na drie perioden welletjes. De PvdA zal haar missen als sterke en groene persoonlijkheid. We zijn benieuwd wat we na haar Kamerlidmaatschap van haar gaan horen. Zo'n mooi groen mens moet voor de goede zaak behouden blijven.

tekst **Frans van Bork**
beeld **B. Peerdeman: Gemaal Oud-Kamerik**

Frans van Bork woont in Woerden, midden in het Groene Hart. Woerden noemt zich dan ook parmantig Hoofdstad van het Groene Hart.

Een kostbare plek

Heel Holland Zakt

Achter de naam van het Groene Hart schuilt een mooie wereld die als een warme groene deken om je heen valt. Anderen spreken smalend van één groot groen saai biljartlaken, waar met gemak de woningnood van de hele Randstad kan worden opgelost.
Die mensen vertel ik altijd weer het verhaal over het open veenweidegebied van het Groene Hart. Van sloten, koeien, boerderijen, pittoreske plaatsjes en stadjes, polderwegen vol met knotwilgen, sluisjes, gemaaltjes, oeroude polders, wandel- en fietspaden met vol uitzicht op wolken en landschap en schitterende picknick plekken. Zo'n verhaal helpt.
Ja, dat is mijn land: het Groene Hart. Een gebied dat ik waard vind om te behouden en te ontwikkelen. Dat vind ik gelukkig niet alleen, maar velen met mij: actiegroepen, burgers, boeren gemeenten, provincies, het rijk.
Ook al is er steeds weer een stukje Groene Hart afgeknabbeld, grootschalige woningbouw en bedrijfsbouw is dit gebied gelukkig bespaard gebleven. Wat er gebouwd is in de afgelopen jaren is vooral bedoeld om de eigen groei van bevolking en bedrijven op te vangen. Op die manier is het Groene Hart open en groen gebleven.

Het Groene Hart zakt
Dit verhaal heeft echter een keerzijde: grote delen van het Groene Hart zakken. Niet sinds kort, maar al eeuwen. Eigenlijk al vanaf de ontginning die plaats vond tussen 1000 en 1300. Dat zakken komt, omdat de bodem grotendeels uit veen bestaat. Om die grond geschikt te maken voor landbouw, infrastructuur en gebouwen moet dat veen worden ontwaterd. We pompen het water weg om een lager waterpeil te krijgen, geschikt voor de landbouw. Veen dat wordt ontwaterd, klinkt in en oxideert (door de zuurstof in de lucht verbrandt het veen). Al sinds de middeleeuwen tussen 0,5 en 2 centimeter per jaar. Om je daar een voorstelling van te kunnen maken heeft het waterschap iets bijzonders gedaan: aan de Grecht staat een nieuw gemaal. Op het dak is een uitzichtsplatform gebouwd. Op dat platform bevind je je op Middeleeuwse hoogte, zo'n 3,5 meter boven de huidige hoogte van het land er om heen.
De gevolgen van die permanente bodemdaling worden steeds zichtbaarder.
Het Groene Hart wordt veel intensiever gebruikt dan zo'n 40-50 jaar geleden. De infrastructuur op deze slappe bodem heeft dan ook veel te lijden: straten zakken weg, rioleringen breken af, dijken moeten regelmatig verzwaard en verhoogd worden, rond huizen moeten zg. hoogwatervoorzieningen worden getroffen om rot aan de houten

PASPOORT

Ontroerd door: De geboorte van ons kleinkind Nina
Drijfveer: Spreiding van kennis, macht en inkomen
Boek: Auke van der Woud: Het lege Land
Krant: Trouw en AD Groene Hart
Beste tv-programma: Tegenlicht
Vakantiebestemming: Wandelen in de Zwitserse Alpen
Eten: Een glas Weizenbier met Groene Hart kaas: witte meikaas uit Harmelen, Doruvael uit Montfoort en Blauw Klaver uit Kamerik
Vrije tijd: Wandelen door het Kromme Rijngebied, Pieterpad en Zwitserse bergen, schouwburgbezoek en musea
Sport: Lange wandeltochten
Muziek: Suzanne Vega
PvdA'er: Joop den Uyl
Favoriet moment: Een stille zondagochtend op Goejanverwellesluis

funderingspalen te voorkomen.
Er is nog meer aan de hand: door het oxidatieproces ontstaat er een CO2 uitstoot van circa 1,4 miljoen ton per jaar. Een huis stoot zo'n 8 ton per jaar uit. De veenoxidatie staat dus gelijk aan de uitstoot van 175.000 huizen.
Er is daarom onder het motto Heel Holland Zakt een grote roep ontstaan om de bodemdaling te verminderen of zelfs stop te zetten.

Bodemdaling stopzetten: dat kan niet zomaar

We blijven water uit de veengebieden wegpompen om deze gebieden bewoonbaar te houden. We moeten er voor zorgen dat het huidig grondgebruik, vooral melkveehouderij, kan blijven voortbestaan. Stopzetten van dat pompen gaat niet zomaar, want dan loopt alles onder water.
De Stuurgroep Het Groene Hart stelt het zo: "Voor de aanpak van bodemdaling bestaan geen eenvoudige oplossingen. Er zijn vele partijen betrokken, met allemaal eigen belangen die soms haaks op elkaar lijken te staan. Ook is nog maar beperkt inzicht in de technische mogelijkheden om bodemdaling te beperken".

Wat doet het waterschap?

Een van de hoofdtaken van het waterschap is het te veel aan water weg malen, dus ook in het Groene Hart. De hoeveelheid water die wordt weggepompt, wordt onder andere bepaald door het gebruik van de grond. Natuur kan nat blijven, veenweiden moeten voldoende droog zijn, voor bebouwing gelden weer andere eisen. Het waterschap bepaalt zelf niet welke functies een gebied heeft. Dat doen gemeente en provincies. Het waterschap volgt dus de ruimtelijke ordening van de andere overheden. De PvdA vindt echter dat met het water rekening gehouden moet worden en pleit daarom voor het behoud van de Watertoets. Bestemmingsplannen moeten dan vooraf getoetst worden op gevolgen van/voor de waterhuishouding in die gebieden.
Ook vindt de PvdA dat het waterschap moet investeren in onderzoek om de bodemdaling in het veenweidegebied onder controle te krijgen. Boeren moeten daarna worden gestimuleerd worden om die technieken toe te passen. Zo'n techniek is bijvoorbeeld onderwaterdrainage waardoor de bodemdaling tot 50% kan worden verminderd.

Het gaat ons te ver om nu al grootschalige vernatting van het Groene Hart te bepleiten. Grootschalige vernatting wordt soms gezien als de oplossing bij uitstek om de verdere inklinking en oxidatie tegen te gaan. Wat ons betreft mag dat alleen als er ook passende maatregelen komen om de boeren-eigenaren te helpen hun agrarische bedrijfsvoering aan te passen. Dat is een zaak van de hele keten van overheden, agrariërs, financiers.
Al zou de hele keten besluiten om het Groene Hart te vernatten, het blijft een slappe bodem. Een slappe bodem met alle financiële gevolgen voor het onderhoud van de infrastructuur, het bouwen en de bedrijfsvoering, etc. De PvdA blijft zoeken hoe we daar mee om kunnen gaan. Ten voordele van alle bewoners en bezoekers.

tekst **Constantijn Jansen op de Haar**
beeld **HDSR**

Ooit zijn we begonnen met het zuiveren van ons rioolwater om de volksgezondheid te verbeteren.

Rioolwater: schoon, gezond

Rioolwater: van afval tot grondstof

De steden groeiden in het verleden en de rivieren en grachten met hun steeds erger stinkende rioolwater waren slecht voor de gezondheid van de mensen die er woonden. Maar daarnaast: het stonk natuurlijk ook verschrikkelijk! In de binnenstad van Utrecht wilde je liever niet wonen, zeker niet aan de grachten.
De eerste delen van de rioolwaterzuivering aan het Zandpad in Utrecht zijn in 1956 gebouwd. Het water werd hier van de vuiligheid gescheiden door het vuil naar beneden te laten zakken. Het water liep er vanaf en het overgebleven slib werd op (vloei)velden te drogen gelegd. Het overgebleven water trok de grond in of vond op een andere manier z'n weg. Het droge slib werd weer van het veld geschept en ergens gestort of verbrand. Je kunt je voorstellen dat dat een vieze en ongezonde bedoening was.

Vernieuwen en verbeteren

De zuiveringen in Nederland worden steeds verder verbeterd. De vloeivelden zijn er al lang niet meer. De waterschappen zitten duidelijk niet stil. De verschillende onderzoeken laten zich het beste samenvatten in drie soorten van opbrengst uit de zuivering: schoner water, minder energiegebruik en meer grondstoffen.

Grondstoffenfabriek

In ons afvalwater zitten allerlei stoffen die heel goed opnieuw te gebruiken zijn. Onze urine is bijvoorbeeld rijk aan fosfaat, nodig voor het maken van kunstmest. Fosfaat is als grondstof eindig, omdat de mijnen in Marokko en China uitgeput zullen raken.
De waterschappen zijn actief op zoek naar manieren om deze grondstof terug te winnen. Maar ook naar andere grondstoffen. De nieuwe zuivering die in Utrecht gebouwd wordt, zal alginaat kunnen produceren. Alginaat halen we nu uit zeewier en is een product dat veel in de medische wereld en voedingsmiddelenindustrie gebruikt wordt. Zo wordt ons afval weer een grondstof. Dit heet de circulaire economie.
Het Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden doet mee aan onderzoek op dit gebied. Bijvoorbeeld bij het onderzoek van Aquafarm: door het gebruik van planten en dieren in het zuiveringsproces worden hierbij grondstoffen aan het water onttrokken die weer gebruikt kunnen worden. Daarnaast kun je daarmee de kwaliteit van het water dat de zuivering verlaat, verbeteren.

Het water dat de zuivering verlaat

De kwaliteit van water dat de zuivering verlaat, is de afgelopen tientallen jaren sterk verbeterd. Het buitenwater wordt niet meer chemisch

beeld **rioolman in Bratislava H. de Boer**

en vooral duurzaam

De PvdA wil vol in blijven zetten om de zuiveringen energieneutraal te maken, meer grondstoffen te produceren en meer schadelijke stoffen te verwijderen.

steeds beter wat er allemaal in ons afvalwater zit en hoe schadelijk dat is voor mens, dier en plant .
Er zijn nog andere schadelijke stoffen, de zg “nieuwe stoffen”: resten van medicijnen, hormonen, microplastics en drugsresten komen nog steeds in het oppervlaktewater terecht. Daar is meer onderzoek naar nodig. Het bestuur van het waterschap heeft een PvdA-motie aangenomen om de vervuiling er al in de ziekenhuizen en verpleeghuizen uit te halen.

Energiefabriek

De zuiveringen staan van oudsher bekend als grote energieverbruikers. Het water moet verpompt worden naar en in de zuivering. De bacteriën die het water schoon maken, hebben lucht en warmte nodig. Ook onze zuiveringen verbruiken dus veel energie. Dat kan beter. Hiervoor zetten we in op twee sporen: zuinig zijn met energie en zelf energie opwekken. Door een efficiëntere bedrijfsvoering is de afgelopen jaren al veel bereikt in het terugdringen van het verbruik.
Het mooist zijn de resultaten bij het zelf opwekken van energie. Door het vergisten van het slib dat uit het zuiveringsproces overblijft, wordt gas gemaakt waarmee elektriciteit wordt opgewekt. Inmiddels zo veel, dat er ruim meer energie wordt opgewekt dan de zuivering verbruikt. Het waterschap levert nu energie aan de huishoudens in de omgeving. De Rioolwaterzuivering Nieuwegein (goed te zien vanaf de A2 bij afslag 10 ”Nieuwegein Zuid”) is daarmee inmiddels een zogenaamde energiefabriek.
Een ander voorbeeld is het zonnepark bij de zuivering in De Bilt. In 2016 nam een groep burgers het initiatief om op een braakliggend terrein bij die zuivering een bijna duizend zonnepanelen tellend zonnepark neer te leggen. Het is de PvdA-hoogheemraad gelukt dat te realiseren. Zo wordt de zuivering in De Bilt op zonnige dagen voor 100% van eigen zonne-energie voorzien. Op jaarbasis zal dit ongeveer 20% zijn. Zie ook de foto hiernaast.

tekst **Jan Reerink**
beeld **molen Bonrepas HDSR**

Ach, we willen zo graag zwemmen en kanoën in het buitenwater en waterkanten met bloemen, vissen en waterplanten.

Schoon oppervlaktewater

Hoe kan Europa ons daarbij helpen?

We zijn goed op weg. Zo zwemt er weer zalm in de Rijn. Maar we willen overal schoon en gezond water. Hoe gaan we dat doen?
Daar hebben we Europa voor!
Ja, velen zullen het niet geloven. Europa is lastig, maar ook erg nuttig met zijn regelgeving. Europa heeft immers een serie Kaderrichtlijnen uitgevaardigd om te zorgen voor een goed waterbeheer en veiligheid. Zo is er een KaderRichtlijn Water die bepaalt dat de lidstaten moeten zorgen dat het water in rivieren, beken en sloten chemisch niet verontreinigd mag zijn en een gezond leven in zich bergt voor planten en dieren. Nederland heeft daar de afgelopen 6 jaar hard aan gewerkt. Ook het waterschap HDSR heeft grote stappen gemaakt. Toch gelden we nog steeds als een land met vies water. Met onze intensieve agrarische bedrijven hebben we last van de verontreiniging met fosfaat door de mest die op het land verspreid, niet alleen in het heden, maar ook in het verleden. Dat fosfaat zit in de grond en zal nog jarenlang uitspoelen. Evenals bestrijdingsmiddelen, medicijnen en afvalwater van de waterzuiveringen en industrie. In 2027 moet al het oppervlaktewater schoon zijn.

Wat doen we er aan?

De rioolwaterzuiveringen voldoen nu aan de wettelijke normen, maar er wordt voortdurend aan gewerkt om het water nog schoner te maken.
Het mestprobleem wordt door “Den Haag” geregeld, evenals het beperken van het gebruik van bestrijdingsmiddelen. Met de boeren in het Veenweidegebied worden maatregelen bedacht om de uitstoot van CO2 tegen te gaan. Dat kan via peilbeheer en onder-water-drainage.
De waterschappen richten hun water visvriendelijk in met vistrappen en eco-passages. Op allerlei plekken worden natuurvriendelijke oevers aangelegd, waardoor de sloot meer water kan bevatten, maar er ook meer waterplanten en schuilplaatsen voor vis komen. We zijn blij met de bijdragen die de agrarische collectieven leveren aan een goed weide- en slootkantbeheer.
Onlangs zijn we met een PvdA-delegatie naar Brussel geweest om over het waterbeheer te praten. Het is goed dat het vanaf 1 januari 2017 verboden is om de inhoud van het aquarium in de sloot te legen. Het opruimen van de woekerplanten en de enorme groei van de dieren uit de tropen kost de waterschappen jaarlijks vele miljoenen.
Sommige krabben vreten alle andere dieren weg en andere tasten de veiligheid van dijken en kades aan.

PASPOORT

Ontroerd door: Mijn kinderen die 's ochtends bij mij in bed kruipen
Trots op: Het zonnepark in De Bilt
Drijfveer: Onze omgeving een beetje prettiger maken
Boek: Norwegian Wood van Haruki Murakami
Krant: NRC-next
Radio: 3FM
Beste tv-programma: Rundfunk en Lubach op zondag
Vakantiebestemming: De Haute-Vienne
Eten: Wat het seizoen geeft, met name de lente
Vrije tijd: Mijn kinderen
Sport: Nooit
Muziek: De top-2000 zonder Hazes
PvdA'er: André van der Louw
Favoriet moment: In de ochtend vroeg met de fiets van Utrecht naar Houten

Stedelijk water

Traditioneel gezien is het waterschap vooral gericht op het water buiten de stad. De PvdA vindt het water in het stedelijk gebied net zo belangrijk voor het leefklimaat. Waterschap, gemeente en bewoners moeten daar in samenwerken.
Zo bestrijden we kroos en bladafval in het water van het Wilhelminapark en het park Oudegein. De waterkwaliteit wordt dan beter doordat het licht de waterplanten kan bereiken. Daarnaast is er meer ruimte voor waterberging en kan het water sneller weg als dat moet. Regen komt meer in plensbuien door de klimaatverandering.

Klimaat

Door de klimaatverandering zijn er dus steeds meer "piekbuien". Die leveren problemen op, want een groot deel van de stad is versteend. De riolen raken vol. Het water kan nergens heen. Straten komen onder water te staan met overlast tot gevolg. Om te voorkomen dat de problemen groter worden, moeten we nu samen met de gemeenten kijken naar plekken waar het water tijdelijk gestald kan worden.

Hittestress

Klimaatverandering geeft hittestress. Nu is het op het stationsplein 9 graden warmer als het in De Bilt 30 graden is, omdat het gebied zo versteend is. In de nachts blijft de stad ook warmer door al dat steen. De stad Utrecht vormt zelfs zo'n hitte-eiland, dat het het meetstation in De Bilt beïnvloedt. Dit is ongezond voor bejaarden en kinderen. Ze kunnen er zelfs door overlijden. Gelukkig kunnen we hier iets aan doen. Door de stad klimaatadaptief te maken. Bijvoorbeeld door de aanleg van groene daken, door meer water in de openbare ruimte waardoor de stad de hitte beter aan kan. Het mes snijdt aan twee kanten: het regenwater kan zo ook geleidelijker worden afgevoerd. De overheid kan natuurlijk veel doen, maar het merendeel van de grond is in de stad in particuliere handen. Tuinbezitters kunnen hun steentje bijdragen. Door minder stenen in hun tuin te leggen en er meer planten in te zetten. Wij werken graag met iedereen samen om de stad een fijn leefklimaat te laten houden.

Afkoppelen

Op veel plekken is de grondwaterstand te laag. Vooral in het zanderig gebied. Zeker op de Heuvelrug waar het water met kracht rechtstreeks het riool in stroomt. De riolen raken bij grote regenbuien overbelast. Bovendien komt het schone regenwater vuil op de zuivering aan, waar het dan weer schoon gemaakt moet worden. De bacteriën op de zuivering werken echter beter als het water niet verdund, maar vuil is.
De oplossing is dat de burger zijn/haar regenpijpen van het riool afkoppelt en het water de tuin en daarmee de grond in laat stromen, al dan niet met behulp van een grindbak. Gemeenten en eigenaaren kunnen langs de weg en op parkeerterreinen waterdoorlatende stenen gebruiken. De corporaties kunnen beide doen. Tel uit je winst: de grondwaterstand stijgt, de natuur verdroogt minder, de riolering raakt minder overbelast en de zuivering werkt goedkoper en effectiever. Groene daken, wadi's, hergebruik van regenwater, ook in de stad kan nog veel gedaan worden.

column

tekst **Gert Mulder**
beeld **foto Gert**

De kleinkinderen kwamen logeren. Brilverkleiner op de wc. De billetjes moesten geschoond. Bij het doortrekken riep ik achteloos: “Zo dat poepje kan naar

Afval van Waarde

Mijn kleinzoon dacht diep na. Waar bleef het poepje nadat het uit de pot werd gespoeld?
We hadden het er later op de bank over. Ik dacht terug aan kampeervakanties aan de Joegoslavische kust waar je het riool in zee zag uitkomen en waar je, als je niet oppaste, zwom tussen de drijvende drollen.
Dat poepje gaat in 2016 al lang niet meer naar zee. In Utrecht wordt in opdracht van het waterschap zelfs een gloednieuwe rioolwaterzuivering gebouwd. Door inzet van de PvdA wordt daar de nieuwste techniek (Nereda) toegepast. Biologische waterzuivering, waarbij bacteriën micro-organismen laten groeien in korrelstructuren, waarna het afval eenvoudig kan worden gescheiden van het gezuiverde water. Geen chemicaliën meer nodig. Minder energieverbruik. Minder ruimte nodig. Goedkoper en toch schoner water.
Het gezuiverde water gaat naar het oppervlaktewater en stroomt dan alsnog via de rivieren naar zee. Dat gezuiverde water heeft minstens dezelfde kwaliteit als het water in die rivieren. De slibkorrels, de bacteriën die overblijven, leveren daarnaast ook nog eens de grondstof waarmee alginaat, een soort bioplastic, kan worden gemaakt. Ook wordt het fosfaat, de grondstof voor kunstmest, uit de urine gehaald. Dat afval heeft dus waarde. Uit de opbrengst betaalt het waterschap een deel van het zuiveringsproces. Tot nu toe haalt men het alginaat uit zeewier en dat is duur.
Die aandacht voor duurzaamheid en innovatie was in het verleden niet vanzelfsprekend in het waterschap. De PvdA had die uitgangspunten 9 jaar geleden al in het verkiezingsprogramma staan. De PvdA-fractieleden bleven hier dus op hameren. Ze worden geïnspireerd door hun beginselen in een modern jasje in het “Van Waarde” programma: bestaanszekerheid, binding, zeggenschap, verheffing, goed werk en duurzaamheid.
Van het poepje van mijn kleinzoon resteren korrels. Die gaan naar een fabriek, als grondstof voor bioplastic. Goed om te besturen met aandacht voor waarde. Mijn kleinzoon kan nu zwemmen in een schonere zee. Zelf lopen we graag langs de Vecht, waar weer waterplanten en vis in leven.

PvDA
Meer info op www.pvda.nl
SAMEN VOORUIT